

Høringsinnspill til NOU 2025:3 – Ny kulturmiljølov

Vi takker for anledningen til å komme med innspill til forslaget til ny kulturmiljølov. Innspillet retter seg særlig mot lovforslagets betydning for vern og synliggjøring av den jødiske kulturarven i Norge, i tråd med Norges forpliktelser overfor nasjonale minoriteter og Europarådets rammekonvensjon.

Det jødiske kulturmiljøet som i dag er synlig i det offentlige rom, er i stor grad knyttet til krig, forfølgelse og holocaust, gjennom minnesmerker, monumenter og gravplasser. Vi setter pris på at denne delen av historien har fått økt oppmerksomhet de senere årene, blant annet gjennom fredningen av deportasjonsmonumentet på Akershuskaia, minnesmerket over Cissi Klein i Trondheim og den jødiske gravlunden på Sofienberg i Oslo. Dette er viktige og nødvendige tiltak.

Samtidig er det avgjørende at det jødiske kulturmiljøet ikke reduseres til minner om tap og tragedie. Den jødiske kulturarven i Norge rommer langt mer, den omfatter hverdagsliv, institusjonsbygging, religiøse og sekulære uttrykk, kunst, språk, mattradisjoner, arkivmateriale, steder og fellesskap som har vært med på å forme samfunnet. Den nye kulturmiljøloven bør bidra til å synliggjøre hele bredden av denne arven og sikre at også levende og mangfoldige uttrykk for jødisk kultur gis vern, plass og respekt.

Anerkjennelse av jødisk kulturmiljø og historie i Norge

Utvalget inkluderer jøder som en av de fem nasjonale minoritetene som skal sikres særskilt medvirkning i saker som angår deres kulturmiljø, og hvis kulturmiljø det skal legges særlig vekt på å trygge og utvikle. Dette er viktige prinsipper som bør støttes og følges opp med konkrete tiltak i det videre lovarbeidet og i praksisfeltet.

Samtidig må det erkjennes at jødisk tilstedeværelse og kulturhistorie i Norge i dag er i stor grad usynlig i den nasjonale kulturminneforvaltningen. Det finnes få automatisk fredede eller vedtaksfredede kulturminner knyttet til jødisk liv, og lite av det som finnes er synlig merket

eller formidlet. Dette gjør det vanskelig for allmennheten å få innsikt i jødisk historie og tilstedeværelse, og svekker grunnlaget for reell inkludering. Den nye loven må derfor følges opp med et styrket arbeid for å identifisere, dokumentere, verne og formidle jødisk kulturarv, både i materielle og immaterielle former.

Et viktig aspekt ved dette er å se jødisk kulturarv i sin fulle bredde og mangfold. Den nye kulturmiljøloven bør legge til rette for vern og videreutvikling av jødisk kulturarv også utenfor de etablerte menighetene. I dag finnes det få alternativer for jødisk kultur- og identitetsutfoldelse utenfor Det Mosaiske Trossamfund (DMT) i Oslo og menigheten i Trondheim. For mange jøder i Norge – særlig de som har løsere tilknytning til religiøse institusjoner, eller av personlige og historiske grunner ikke ønsker å stå i registrerte medlemskap, er det avgjørende med arenaer og tiltak som speiler et mangfoldig jødisk liv. Organisasjoner som *Kos & Kaos* representerer et slikt alternativ, og fyller et viktig tomrom i det jødiske landskapet. Forvaltningen av jødisk kulturmiljø må derfor også omfatte disse miljøene, og lovverket bør gi rom for å støtte og anerkjenne organisasjoner og initiativer som bidrar til å styrke jødisk identitet, tilhørighet og kulturutøvelse utenfor tradisjonelle rammer. Dette er nødvendig for å sikre reell medvirkning og likeverd for hele det jødiske miljøet i Norge.

Økonomiske og faglige virkemidler

Det er avgjørende at små trossamfunn og minoritetsmiljøer får reell tilgang til virkemidler for vern og formidling av sine kulturmiljøer. Dette innebærer blant annet tilgjengelige tilskuddsordninger, tilrettelagt veiledning og faglig støtte, særlig med tanke på at mange jødiske kulturminner forvaltes av små frivillige organisasjoner med begrensede ressurser. Det er også viktig at virkemiddelapparatet tar høyde for minoriteters særskilte behov og erfaringer, herunder utfordringer knyttet til registrering, sikkerhet og tillit. I tillegg bør det sikres at både materielle og immaterielle uttrykk for jødisk kultur omfattes av støtte- og verneordninger.

Forvaltningen av kulturmiljøet bør bygge på kompetanse om minoritetsperspektiver, antisemittisme, og jødisk historie og kultur. Det bør vurderes å opprette egne rådgivende organ eller samarbeidsstrukturer mellom kulturmiljøforvaltningen og representanter for de nasjonale minoritetene, for å sikre likeverdig og kunnskapsbasert behandling.

Medvirkning og representasjon

Vi støtter prinsippet om at nasjonale minoriteter skal sikres medvirkning i forvaltningen av sitt kulturmiljø. For at dette skal fungere i praksis, må det etableres tydelige rutiner for representativ kontakt og reell dialog med de jødiske miljøene. Dette inkluderer både de etablerte trossamfunnene og organisasjoner som representerer et bredere og mer sammensatt jødisk fellesskap.

Vi viser i denne forbindelse til § 38.1.5, som foreslår en egen nemnd for medverknad fra nasjonale minoriteter i forvaltningen og vernet av deres kulturmiljø. Et slikt grep støttes, men forutsetter at nemnden får en tydelig funksjon og reell innflytelse i beslutningsprosesser, og at den fungerer som en reell plattform for inkludering av mangfoldet innen minoritetene.

Avslutning

Den jødiske kulturarven i Norge er en integrert del av den norske kulturarven. Den fortjener ikke bare å bli bevart, men også løftet frem som en aktiv del av vår felles norske historie og samtid. Vi ser positivt på at lovforslaget anerkjenner dette, og vi oppfordrer til at de gode intensjonene følges opp med konkrete tiltak, virkemidler og ressurser som gjør det mulig å ta vare på, utvikle og synliggjøre jødisk kulturmiljø – i hele dets mangfold.

Louise Kahn, styreleder Kos & Kaos

Ester Nafstad, nestleder Kos & Kaos